

3 Energy College: innovatieve flexibele energieonderwijsstructuur

5 Terugblik DONG Energy Solar Challenge

6 Energy Board en Eneco 'Kansen voor wind op zee!'

7 Wervende winddag zet Noorden op de kaart

Energy Challenges daagt scholen uit te besparen

Vanaf komend stookseizoen doen twaalf Groningse en Drentse scholen mee aan een wedstrijd om energie te besparen: de Energy Challenges. Doel van het project is niet alleen energie en dus kosten te besparen, maar ook bewustzijn voor energievraagstukken te creëren bij kinderen en jongeren en ze te interesseren voor (energie)techniek.

Het project is een initiatief van de Energy Valley Topclub, een samenwerking van onder meer BAM, Essent, Gasunie, GasTerra, Groningen Seaports, Imtech en de stichting Energy Valley. Zij vinden het belangrijk dat jongeren het onderwerp 'energie' goed tussen de oren krijgen. 'Niet alleen vanwege besparing en zuinigheid, maar ook om ze te interesseren voor techniek', vertelt Hotze Hofstra, projectleider van de Energy Challenges. Je ziet nu al dat veel bedrijven in de branche een tekort hebben aan goed-gevoerd energietechnisch personeel, en dat wordt in de toekomst nog groter.'

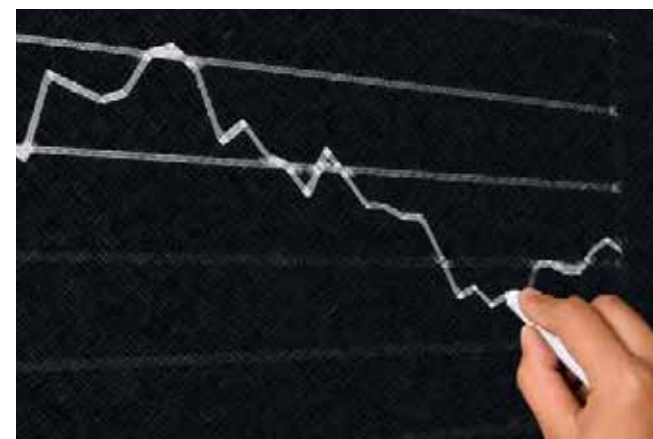
Er valt bij jongeren nog een hoop te winnen op energiegebied. 'Veel kinderen denken dat stroom uit het stopcontact komt, net als melk uit een pak'. Dus: werk aan de winkel om op een leuke en leerzame manier meer kennis over energie bij te

brenge. En hoe kun je dat beter doen dan in wedstrijdvorm?

Het idee is simpel: twee scholen van hetzelfde type - basisschool tegen basisschool, middelbare school tegen middelbare school - worden voorafgaand aan de wedstrijd twee maanden gemonitord om hun energieverbruik vast te stellen en gaan vervolgens met elkaar de strijd aan. Ze worden op twee punten beoordeeld: hoeveel energie de school bespaart en hoe leerlingen en docenten het aanpakken. 'Aan de pilot afgelopen jaar deden twee scholen mee: één bespaarde fors door gedragsverandering, de andere vooral door het verwarmingssysteem anders in te stellen'. 'Beide scholen bespaarden veel, maar wat we daarnaast willen bereiken is bewustzijn en gedragsverandering. Dus die eerste school zou meer punten verdienen.'

De hoeveelheid energie die bespaard kan worden is behoorlijk. In de pilot verbruikten beide scholen elk al vijftien procent minder energie. Dat heeft in totaal 27.000 euro gescheeld. Voor heel Nederland kunnen er zo tientallen miljoenen euro's worden bespaard, want alle scholen in Nederland samen verbruiken jaarlijks voor 700 miljoen euro aan energie.

Wat er voor nodig is om mee te doen? Behalve inzet en commitment bijzonder weinig, want scholen hoeven zelf niet te investeren. De Energy Valley Topclub is bereid zelf geld in Energy Challenges te steken om van start te kunnen. Hierbij wordt ook nauw samengewerkt met de gemeente Groningen. 'Zo krijgen alle deelnemende scholen dit jaar bijvoorbeeld het monitoringsysteem weCARE van EnerGQ. Ook leveren de deelnemende

bedrijven stageplekken voor studenten van de Hanzehogeschool die de wedstrijd gaan begeleiden'. 'Wel vragen we van de scholen een bijdrage van een deel van het bespaarde bedrag. Hiermee zetten we revolving fund op, waaruit de onkosten voor de Challenges worden betaald. Voor de scholen is er dus geen risico. Bovendien, hoe meer scholen besparen, hoe meer ze zelf overhouden: energie besparen loont.'

'Deze ronde met 12 scholen is een test. Scholen kunnen zich hier niet voor opgeven. Het is de bedoeling dat na de testperiode zeker zestig scholen meedoen aan de Energy Challenges; niet alleen in Groningen en Drenthe maar ook in Friesland en de kop van Noord-Holland. 'Als dat een succes wordt, kunnen we landelijk gaan door per regio een reeks Challenges op te zetten en regionale bedrijven erbij te trekken', besluit Hofstra.'

ENSEA

Europa steekt bijna 3 miljoen euro in project ENSEA

Noordzeeregio's brengen energiekennis bij elkaar om transitie te versnellen

Vier Europese Noordzeeregio's gaan een internationaal netwerk opzetten om energiekennis te bundelen en onderzoeks- en onderwijsprogramma's op elkaar af te stemmen. Het ENSEA project heeft uit een Regions of Knowledge aanvraag bijna 3 miljoen euro subsidie ontvangen uit Brussel. Hiermee wordt een belangrijke stap gezet om samen uit te groeien tot een Europese Region of Excellence.

In alle vier de deelnemende regio's in ENSEA - wat staat voor European North Sea Energy Alliance - is veel energiekennis aanwezig en wordt veel onderzoek gedaan. Dit kan nog beter op elkaar afgestemd worden om zo het kennisniveau te verhogen, de energietransitie sneller op weg te helpen en de '20-20-20' doelen van Brussel te halen. In de eerste fase van het drie jaar durende project worden alle overeenkomsten en verschillen in energiekennis tussen de regio's in kaart gebracht. Daarna worden energiekennis en onderzoeksprogramma's op één lijn gebracht om zo de kennisontwikkeling te versnellen en uit te groeien tot een nog sterkere energie kennisregio.

Aan het project doen vier regio's mee, met elk hun eigen kracht: de Energy Valley regio (productie en transport van aardgas en elektriciteit), het grootste deel van Schotland (exploratie van de fossiele brandstoffen olie en gas), Rogaland (leverancier van schone energie) en Ems Achse (hernieuwbare energie).

Energiesysteem

De Noordzeeregio's vullen elkaar perfect aan waardoor een geavanceerd grensoverstijgend energiesysteem ontstaat dat de ontwikkeling van duurzame energie versnelt. Zo is het mogelijk om op grote schaal duurzame energie te introduceren, bijvoorbeeld offshore windenergie, doordat de gasinfrastructuur en -opslag in staat is tijdelijke afname in de productie op te vangen. Door de onderzoeksprogramma's hier op te richten kan dit verder ontwikkeld worden.

Kick-off

Op 8 oktober gaat ENSEA van start met een officiële kick-off in Forum Alte Werft in Papenburg. Daar komt onder andere minister-president David McAllister van Niedersachsen vertellen over het belang van het project.

Op 27 augustus jl. heeft onder veel belangstelling het landelijke energiedebat plaatsgevonden in Noord-Nederland. In debatcentrum ForumImages Groningen gingen energiewoordvoerders van zeven politieke partijen met elkaar in discussie. Lees verder op pagina 4.

colofon

| Dit is een uitgave van de stichting Energy Valley | Herfsteditie 2012 | Vormgeving en productie: FC Groningen Media | Redactie en eindredactie: Evelien Hofman
| Voor vragen over deze uitgave kunt u contact opnemen met: stichting Energy Valley, Postbus 11073, 9700 CB Groningen, tel 050-7890010 info@energyvalley.nl www.energyvalley.nl

SLIMME ENERGIE

Er is een nieuwe ster rijzende in de wereld van de biomassa: zeewier. Duurzaam, multi-inzetbaar en kansrijk voor de toekomst. Het Texelse bedrijf Hortimare, wat staat voor tuin in de zee, houdt zich bezig met het ontwikkelen van zeewier voor onder meer de voedselindustrie en energieopwekking.

Volgens Job Schipper van Hortimare duurt het nog hooguit vijf jaar voordat de eerste auto's rijden op ethanol uit zeewier.

Zeewier groeit uit tot succesvolle biomassa op Noordzeeboerderij

Wat wij precies doen? We bieden zogenaamd uitgangsmateriaal aan zoals plantgoed en zaadjes om hoogwaardig zeewier mee te kweken. In ons laboratorium op Texel onderzoeken en testen we hoe je de beste zeewieren teelt', vertelt Schipper.

Hoewel het nog een redelijk onontdekt product is, kun je met zeewier veel kanten op. 'Er zitten heel veel bruikbare stoffen in voor de voedingsindustrie. Zowel voor mensen als voor dieren', begint Schipper. 'Eiwit, mannitol en alginaat, een bindmiddel dat een romige textuur geeft aan bijvoorbeeld chocolademelk. Maar het wordt ook gebruikt in tandpasta en vleeswaren. Tenslotte

zitten er nog stoffen in die worden gebruikt in de farmaceutische industrie en zeewier kan zelfs een rol spelen bij waterzuivering.' Pas als die stoffen eruit zijn, zal de rest-biomassa middels vergisting of vergassing worden omgezet in brandstof. Op de vraag hoeveel energie zeewier kan opleveren, antwoordt Schipper: 'Van een veld van 100 vierkante kilometer kun je 230.000 ton droge stof oogsten. Daarvan kun je 54 miljoen liter ethanol maken, waar ongeveer 40.000 auto's op kunnen rijden. Ook haal je er 30.000 ton eiwit uit en 375 ton fosfaat.'

Proefboerderij op zee

Maar zover is het nog niet, eerst moet er nog volop geëxperimenteerd worden. Daarom is Hortimare, samen met een groot aantal andere partijen waaronder Ecofys, ATO, NIOZ, ECN en de WUR, bezig met het

opzetten van een proefboerderij op zee, tien kilometer uit de kust van Texel. Gezamenlijk hebben zij de Stichting Noordzeeboerderij opgericht. 'Er worden dit jaar twee installaties ingericht op een door RWS aangewezen veilige locatie. Vanaf volgend jaar kan die verder uitgroeien, vertelt Schipper. 'Het doel is om zeewierteelt uiteindelijk grootschalig te kunnen uitvoeren. We verwachten dat we over vijf jaar zover zijn dat we vele hectares zeewiervelden kunnen aanleggen.'

De proefboerderij moet volledig duurzaam worden. Bijkomend voordeel is dat het ecosysteem er waarschijnlijk baat bij heeft. 'We verwachten dat de velden vissen aantrekken, die ze als hun 'kraamkamer' zullen gebruiken. Die vissen scheiden stoffen uit die het wier nodig heeft om te groeien.'

Green Deal

De overheid steunt de stichting Noordzeeboerderij. Zo is er in juni dit jaar een Green Deal gesloten waarin het Rijk belooft de proefboerderij zoveel mogelijk haar gang te laten gaan en niet iedere keer een Milieueffectrapportage (MER) te eisen. Ook zal de overheid helpen bij het oplossen van knelpunten in wet- en regelgeving. Bovendien krijgt de stichting Noordzeeboerderij subsidie.

Ook Europa ziet grootschalige teelt van zeewier wel zitten. Zo hebben zich al meerdere EU-FP7 projecten gemeld die gebruik willen maken van de proefboerderij. 'We zijn blij dat ook andere partijen de faciliteit willen benutten', zegt Schipper. Het is ook wel uniek om op zo'n grote locatie te experimenteren met zeewierteelt', besluit Schipper. In augustus is begonnen met de aanleg van de installaties.

COMMENTAAR

Op naar een Nationaal Energie Akkoord!

Nederland snakt naar een consistent energiebeleid. Twee jaar geleden verlaagde het kabinet de klimaatdoelen. In 2020 hoeft er nog slechts 14% duurzame energie te worden geproduceerd in plaats van 20%. Maar ook deze verlaagde doelstelling halen we niet, zo blijkt uit recente studies. Een belangrijke reden daarvoor is de steeds veranderende regelgeving. Ook de SDE-plus subsidieregeling helpt niet mee. Deze tenderregeling kiest voor de goedkoopste energievormen en dat blijkt elk jaar te variëren. In 2010 was wind op land het voordeligst, daarna groen gas, nu warmtewinning en volgend jaar waarschijnlijk weer iets anders. In zo'n snel wisselend decor kun je als windmolen- of groen gasbedrijf geen continue omzet halen. Reden waarom de banken terughoudend zijn met de financiering van dit soort bedrijven.

Wie zijn oor bij de politieke partijen te luisteren legt hoort verschillende suggesties voor de toekomst. Er wordt gesproken over het voortzetten van de SDE-plus, maar anderen willen een leveringsverplichting van duurzame energie door de energiebedrijven. Zo'n leveringsverplichting zal vooral ingevuld worden met de bijstook van biomassa in centrales. Dat is relatief goedkoop, zolang de biomassa nog goedkoop is. De vraag is echter hoe lang dat nog zo blijft. Bovendien levert bijstook nauwelijks banen en innovatie op. Een andere optie is om in te zetten op energievormen die wel veel banen opleveren, zoals wind op zee. Het is wat duurder, maar het maatschappelijk rendement is veel hoger.

Tijdens het recente Energy Valley energiedebat bleken de meeste partijen een mengvorm van deze opties te prefereren. Dat biedt een unieke kans: Laten we een Nationaal Energie Akkoord maken, waarin alle drie de hoofdlijnen op een slimme manier worden gecombineerd. Daar hoort dan een nieuwe impuls voor wind op zee zeker bij!

Gerrit van Werven
Directeur stichting Energy Valley

Conferentie Seagriculture

Op 18 en 19 september vindt bij de Neeltje Jans in Zeeland de conferentie 'Seagriculture - Sea(weed) Farming Commodities' plaats over de kansen en uitdagingen die macroalgen bieden. De conferentie wordt georganiseerd door DLG BENELUX, ECN en Wageningen UR. Op het programma staan onder andere interactieve lezingen van internationale autoriteiten op het gebied van macroalgen en een bezoek aan de Wierderij, de eerste Nederlandse seafarm van de Wageningen UR. Meer informatie vindt u op www.seagriculture.eu.

Zeewier

Van zeewier bestaan wereldwijd duizenden verschillende soorten. Het meest geschikt voor de toepassing op open zee zijn de kelpsoorten Laminaria en Saccharina. Het wier wordt geplant als het een paar millimeter groot is, en kan meer dan twee meter lang worden. Om te groeien heeft zeewier licht nodig, CO₂ en verschillende nutriënten zoals stikstof, fosfaat en kalium. Gekweekte zeewier wordt geplant in de herfst en geoogst in het voorjaar. Het wier wordt geplaatst op kabels van zo'n 120 meter lang die ongeveer een meter onder het wateroppervlak liggen zodat het wier voldoende licht krijgt.

Gerben Saalmink, Energy College:

'Energy Valley regio krijgt innovatieve flexibele energieonderwijsstructuur'

De noordelijke mbo-wereld staat voor een grote verandering. Het Energy College zal als mbo-onderdeel van de Energy Academy Europe energietechnische vakmensen gaan opleiden vóór de markt en mét de markt. Achter de schermen werkt directeur Gerben Saalmink met zijn team sinds begin dit jaar hard aan het onderzoeken van de markt wensen, het aangaan van samenwerkingsverbanden en het ontwikkelen van onderwijsprogramma's.

Wat is het Energy College?

'Het Energy College is een krachtenbundeling van noordelijke overheidspartijen, bedrijven en kennisinstellingen om energiespecialisten op mbo-niveau op te leiden. In het Energy College werken noordelijke ROC's en AOC's samen met overheidspartijen en bedrijven om op basis van hun wensen vakmensen op te leiden.'

Hoe gaat het Energy College eruit zien?

'Het Energy College wordt niet één fysieke plek waar alle specialisaties te volgen zijn. Alle studenten, aan verschillende noordelijke mbo-instellingen, krijgen tijdens hun eerste jaar een aantal basismodules over energie en transitie.

Wat zijn die hotspots precies?

'Dat zijn leerwerkomgevingen waar leerlingen hun specialisaties kunnen volgen. Ze krijgen theorie- en ook veel praktijkonderwijs van zowel docenten als bedrijven. Dankzij de hotspots wordt het mogelijk om leerlingen van verschillende mbo's uit te wisselen. Zo kan een student autotechniek uit Hoogeveen straks ook een maandje onderwijs volgen bij een andere mbo-instelling om zijn of haar kennis op een specifiek gebied te verdiepen. Ook docenten en bedrijven kunnen makkelijk uitgewisseld worden. Kortom: de onderwijsinfrastructuur in de Energy Valley regio wordt hierdoor totaal anders en veel flexibeler, wat een enorme voorsprong betekent ten opzichte van andere regio's.'

rijker wordt. Dit vraagt om een ander type arbeidskracht dan de traditionele: van de nieuwe vaklui wordt verwacht dat zij een veel meer innovatieve instelling hebben om de energiesector verder te kunnen helpen. Daar komt bij dat Noord-Nederland een zeer sterke energiesector heeft die behoorlijk groeiende is, wat in de nabije toekomst vraagt om veel meer arbeidskrachten. Bovendien hebben we ook nog te maken met vergrijzing en ontgroening wat een krimp van de beroepsbevolking tot gevolg heeft.'

Hoe gaat de samenwerking met de bedrijven er precies uit zien?

'Het Energy College is mede in het leven geroepen door het bedrijfsleven. Wij hebben heel veel contact met bedrijven en initiatieven in de Energy Valley regio.

De vijf hotspots vormen de ultieme zichtbare samenwerking met het bedrijfsleven. Maar we staan niet stil. Er komen meer hotspots. Er zijn geweldige initiatieven van ondernemers die zich graag willen verbinden aan het Energy College. Voor hun vertegenwoordigt de samenwerking met het Energy College toegevoegde waarde voor hun project. Je werkt dan in één klap met alle mbo-instellingen samen en hebt toegang tot ons (inter-)nationale netwerk. Samenwerking met het Energy College is niet vrijblijvend. We maken afspraken over het realiseren van de Energy College-doelstellingen en er zijn stevige criteria om samen te werken. Ondernemers schrikken daar overigens niet van af. Die zijn gewend om duidelijke afspraken te maken en deze na te komen.

Een mooi voorbeeld is onze samenwerking met de vier noordelijke partners van de TBI-groep (Wolter&Dros, Croon, Eekels en Warmtegroep). Alleen al in Noord-Nederland werken bij deze bedrijven ruim 700 man die bijgeschoold worden, waar stageplekken voor leerlingen en docenten beschikbaar kunnen komen. Natuurlijk is het voor deze bedrijven ook interessant om je naam te verbinden aan het Energy College en daarmee bij te dragen aan de positie van Noord-Nederland als energie-technische topregio. Wij zijn trots op onze samenwerking met partijen als de TBI-groep. We zijn op zoek naar meer van dit soort samenwerkingsverbanden zodat we het Energy College en de Energy Academy Europe tot een succes kunnen maken.'

Daarna kunnen zij zich verder bekwamen - bijvoorbeeld in windenergie of duurzame mobiliteit - op plekken die wij hotspots noemen: leerwerkomgevingen waar bedrijven en docenten onder één dak zitten. Die specialisaties vormen een onderdeel van hun technische profiel. Dankzij deze opzet is het makkelijk om studenten van verschillende mbo's uit te wisselen en flexibel vakken en modules te laten volgen die zij willen, zonder vast te zitten aan het opleidingsaanbod van hun school. Aan het einde van hun opleiding krijgen ze naast het reguliere diploma een Energy College certificaat en kunnen ze ook een Associate Degree halen waarmee ze door kunnen studeren aan het hbo.'

Zijn de eerste hotspots er al?

'Jazeker, er zijn al vijf vastgesteld: TIC/FlexEhome in Groningen, de AOT's in Emmen en Delfzijl, Offshore wind in Delfzijl, Centrum Duurzaam in Leeuwarden en Life Sciences in Leeuwarden. We verwachten dat daar de komende jaren nog heel wat bij zullen komen. We hebben al een lijst met kansrijke projecten maar nieuwe initiatieven, ook particuliere, kunnen zich altijd aansluiten.'

Waarom is het Energy College nodig? Sluiten de huidige opleidingen niet goed aan bij de markt?

'De energiebranche verandert heel snel, mede omdat de overgang naar een duurzame energievoorziening steeds belang-

ENERGY COLLEGE

Het Energy College wordt gevormd door de volgende noordelijke partijen: ROC Friese Poort, Alfa College, Noorderpoort College, AOC Friesland, AOC Groningen, Energy Academy Europe, Drenthe College, Friesland College, NAM, provincie Drenthe, provincie Fryslân, provincie Groningen, de kop van de provincie Noord-Holland, VNO-NCW Noord, stichting Energy Valley.

De stuurgroep van het Energy College wordt gevormd door de bestuurders van de noordelijke onderwijsinstellingen, de provincies in de Energy Valley regio - Drenthe, Groningen, Fryslân en Noord-Holland - de NAM en VNO-NCW Noord.

© Ronnie Zeemering

Energie leeft. Zeker in het Noorden. Dat bleek wel tijdens het Energiedebat dat 27 augustus jl. plaatsvond in Groningen. Zeven energiewoordvoerders waren naar het Noorden gekomen om met elkaar in gesprek te gaan over de energietoekomst van Nederland en de rol van de Energy Valley regio.

© Ronnie Zeemering

Energy Valley Energiedebat

© Ronnie Zeemering

Het debat was georganiseerd door stichting Energy Valley, Noordelijke Dagblad Combinatie, Energy Academy Europe en de jonge energieprofessionals van Young Energy Valley. Onder het toezicht van 20'000 bezoekers werd in ForumImages stevig gediscussieerd over de verschillende energievisies en -standpunten.

houden, zowel voor huishoudens als bedrijven. 'Dit kan op korte termijn niet zonder kern- of kolencentrales' aldus Leegte, dit tot ontzet van vooral GroenLinks die hier sterk op tegen is.

'Er zit een ongehoorde energietransitie aan te komen. Onze generatie zal dit zeker merken. Dit vergt een duidelijk

voorsprong worden opgebouwd die ook elders kan worden toegepast. Het energiecluster in Noord-Nederland kan daarin een belangrijke rol vervullen. Zeker met de kennis en bedrijvigheid in de gasector voor bijvoorbeeld groen gas uit biomassa en het balanceren van energie uit zon en wind. De bundeling van energie kennis in de Energy Academy Europe werd daarbij als zeer waardevol beschouwd. Zowel om het bedrijfsleven en kennisinstellingen samen te brengen en om de Nederlandse energie kennis gericht in te zetten voor de Europese markt.

© Ronnie Zeemering

D66 pleitte voor een speciaal fonds uit de aardgasbaten om energie-innovaties te financieren. 'Uiteindelijk raakt aardgas op. Door een deel van de huidige opbrengsten aan te wenden voor nieuwe energie kunnen generaties na ons ook profiteren van de rijkdom die we hebben' aldus Gerbrandy. Dit stuitte met name bij de VVD op weerstand. Volgens Leegte moet de oplossing gezocht worden in stimulerende regelgeving om marktpartijen te laten investeren in energie-innovaties en niet in meer overheidsgeld. Zeker niet in deze tijd van recessie.

Ander heet hangijzer was het draagvlak voor nieuwe energieontwikkelingen. 'We gaan steeds meer van centrale productie uit fossiele brandstoffen naar decentrale opwekking uit duurzame bronnen. Dit betekent dat de bevolking ook meer

betrokken moet worden' aldus Van der Werf. Vooral het stimuleren van particuliere energie-initiatieven kon daarbij op steun rekenen. Partijen waren het overigens eens dat zonnepanelen op woningen niet voldoende zijn. Het is vooral om burgers te betrekken bij het energietheema. Grootchalige vergroening vraagt ook om andere oplossingen, zoals bijvoorbeeld windenergie.

Tjeerd van Dekken (PvdA) benadrukte voor windparken op land het belang om tijdig, open en eerlijk het gesprek aan te gaan. 'Je kunt mensen niet eenzijdig informeren. Zoek de dialoog om samen tot een oplossing te komen'. De SP voegde daar aan toe dat omwonenden ook mee moeten kunnen profiteren. De ontwikkelingen van windparken op zee kunnen op de nodige steun rekenen. Dit kan gezien de ligging ook veel nieuwe groene banen opleveren voor Noord-Nederland. Alleen de VVD was uitgesproken tegen wind op zee vanwege de te hoge kosten. Vooral PvdA en GroenLinks zien wel mogelijkheden de kosten omlaag te brengen. Onder meer door vergunningen en aansluiting op het elektriciteitsnet anders te regelen.

Op de slotvraag of het wat wordt met Energy Valley en energie in Noord-Nederland waren de reacties eensluidend positief. Het Noorden is al een belangrijke energieleverancier. Afgelopen jaren is aangetoond dat het ook een goede voedingsbodem biedt voor nieuwe energie. Dit is belangrijk voor Nederland. De publiekprivate samenwerking is daarbij essentieel. Voor de komende jaren wordt vooral de koppeling tussen bedrijfsleven en onderwijs van belang geacht. Om nieuwe kenniswerkers en vakmensen op te leiden en nieuwe energie-innovaties mogelijk te maken. Daarnaast is het van belang om goed samen te werken en te leren van landen om ons heen. De Energy Valley regio kan hier een voortrekkersrol in vervullen. ☺

© Ronnie Zeemering

Het belang van schone, betaalbare en betrouwbare energie werd door alle partijen onderkend. Zowel gezien de eindigheid van fossiele energie, het klimaat als de economische kansen. Over de manier waarop en het tempo liepen de meningen behoorlijk uiteen.

'De overheid moet niet voorschrijven welke technieken wel of niet gewenst zijn. Laat dit over aan de markt' aldus René Leegte namens de VVD. Paulus Jansen (SP) en Liesbeth van Tongeren (GroenLinks) benadrukte juist de rol van de overheid om te zorgen voor een gelijk speelveld voor schone energie. Fossiele energie moet niet rekenen op overheidssteun en dient zwaarder belast te worden om groene energie te stimuleren. De VVD wees daarbij vooral op het belang om energie wel betaalbaar te

visie voor meer duurzame energie en energiebesparing' aldus Europarlementariër Gerben Jan Gerbrandy die namens D66 aan het debat deelnam. Eppo Bruins van de ChristenUnie voegde daar het belang van goede publiekprivate samenwerking aan toe: 'Je kunt het niet volledig aan de vrije markt of de overheid overlaten. Je moet het samen doen.' Het pleidooi van Marieke van der Werf (CDA) om niet te verzanden in technologiediscussies, maar juist een breed gedragen plan te maken voor de energietoekomst van Nederland kreeg de nodige bijval. Zowel van haar collega's politici, als uit de zaal.

Het economische belang van energie werd ook breed gedragen. Alleen door te innoveren kan de energievoorziening worden veiliggesteld en kan een kennis-

Onderzoek legt juridische knelpunten biobased economy bloot

EXPERIMENTEERZONE

Stel, je bent papierproducent en wil alternatieve reststromen gebruiken als grondstof. Een prachtig voorbeeld van biobased economy, maar de kans is groot dat je aanloopt tegen allerlei belemmerende wet- en regelgeving. Want helaas worden de voortrekkers van de toepassing van groene grondstoffen voor materialen, chemicaliën, transportbrandstoffen en energie nogal eens geconfronteerd met regelgeving die achterloopt op recente ontwikkelingen. Dat kan bedrijven die willen innoveren behoorlijk in de weg zitten. De Kamer van Koophandel Noord-Nederland signaleerde dit probleem en start in samenwerking met andere partijen een onderzoek in de Eemsdelta, Oldambt en de Veenkoloniën om zoveel mogelijk biobased-gerelateerde juridische beperkingen te kunnen verhelpen.

Een van de problemen is bijvoorbeeld dat organische reststoffen wettelijk vaak niet als bijproducten van een ander proces worden gezien, maar als afval', vertelt docent en onderzoeker Erik Jan Rodenhuis verbonden aan het Centrum voor Biobased Economy van de Hogeschool Van Hall Larenstein, een van de deelnemende partijen in het onderzoek. 'Terwijl het optimaal verwerken van biomassa natuurlijk dé gedachte is achter biobased economy, waarbij ook nog sectoroverschrijdend

wordt samengewerkt. Ook lopen ondernemers vaak tegen problemen aan als onduidelijke bestemmingsplannen of conflicterende regelgeving bij vergisten.' Kortom: om biobased innovaties door te kunnen zetten moeten nog een hoop wettelijke knelpunten weggewerkt of aangepast worden.

Juist in de drie regio's waar het onderzoek wordt uitgevoerd, zitten veel agrarische en chemische bedrijven die met dit probleem kampen. Een aantal noor-

delijke organisaties en bedrijven heeft het onderzoeksteam - waar ook de stichting Energy Valley, de NOM, provincies Groningen en Drenthe en Groningen Seaports, Lexnova in deelnemen - al gevonden, maar om de knelpunten goed in kaart te kunnen brengen, wordt nog meer bedrijven gevraagd zich te melden. Het onderzoek zal verlopen in drie stappen. 'Vanaf september gaan we inventariseren tegen welke belemmeringen bedrijven aanlopen die zich met biobased activiteiten willen bezighouden. In de tweede fase worden samen met de juridische specialisten van Lexnova en Pro Facto de problemen geanalyseerd. Tenslotte gaan we, nog voor de zomer van volgend jaar, helpen de regeldruk te verminderen door praktische voorstellen voor aanpassing van belemmerende regelgeving.'

Gelukkig hebben de onderzoekers de doelstellingen van de overheid mee: onder het motto 'van regels naar ruimte' biedt het Rijk de ruimte om te experimenteren met zones waar de regeldruk

wordt verlaagd, zodat bedrijven niet onnodig geremd worden in innovatieve biobased toepassingen.

Meedoen?

Bent u ondernemer in de Eemsdelta, Oldambt of de Veenkoloniën? Houdt u zich bezig met biobased activiteiten en loopt u tegen belemmerende wet- en regelgeving aan? Doe dan mee aan het onderzoek. Voor meer informatie of aanmelding kunt u terecht bij Erik Jan Rodenhuis van het Centre of Expertise Biobased Economy van Hogeschool Van Hall Larenstein via stimuleringbbe.vhl@wur.nl of 058-2846 269.

DONG ENERGY SOLAR CHALLENGE

Vooruitgang en innovatie tijdens DONG Energy Solar Challenge

Fotografie: Organisatie DONG Energy Solar Challenge

Fotografie: Organisatie DONG Energy Solar Challenge

Fotografie: Organisatie DONG Energy Solar Challenge

And the winner is: Gowrings Continental BV (T82). Dit Nederlandse team ging er met een tijd van 10 uur, 40 minuten en 28 seconden met de zege vandoor tijdens de vierde editie van de DONG Energy Solar Challenge. Deze zonnebotenrace die de route van de Friese Elfstedentocht volgt, wordt om het jaar gehouden en vond dit jaar plaats van 8 tot en met 14 juli.

Op de rustdag van de zonnebotenrace, woensdag 11 juli, werd de Energy Valley Solar Day gehouden: een dag waarop het publiek in Bolsward de boten kon bekijken, kinderen hun eigen mini-zonnebotenrace hielden en genodigden elkaar ontmoetten op de netwerkbijeenkomst van de stichting Energy Valley.

Op deze Energy Valley Solar Day werd met het tekenen van een intentieverklaring een start gegeven aan het project 'BoppEslach': een energiebesparingsproject voor het midden- en kleinbedrijf in de provincie Fryslân. Aan het project, dat zich niet zozeer op technologie richt maar vooral op gedragsverandering, is een wedstrijd verbonden waaraan MKB-bedrijven kunnen meedoen.

De intentieverklaring werd getekend door Jan peter Ensing van Stuurmannen, Yvonne van der Woude van Projectteamwork, Suzanne ter Riele van MKB-Nederland en Gerrit van Werven van de stichting Energy Valley.

Directeur Albert Bosscha van de DONG Energy Solar Challenge kijkt met een tevreden gevoel terug op de DONG Energy Solar Challenge. 'Het was een fantastische week met veel hoogtepunten en zonder dieptepunten.'

'Het is jammer dat het weer niet mee zat, maar dat gaf de week ook wel weer een bijzondere dimensie. Nu kwam het aan op tactisch varen. Wanneer de zon schijnt en je techniek in orde is, is de accu zo opgeladen. Grootste verrassing vond ik deze week de Finnen. Zij hebben een degelijke solide boot met goede engineering', aldus Bosscha.

Energy Board en Eneco 'Kansen voor wind op zee!'

Op 25 augustus tijdens het havenfestival IJmuiden voer de Princess Seaways van rederij DFDS tijdens een zo gedoopte 'mini-cruise' een rondje om het Prinses Amaliawindpark voor de kust van Bergen (NH). Op uitnodiging van de Energy Board en Eneco samen, trof een select gezelschap van 20 bestuurders elkaar aan boord voor een kennisbijeenkomst over Offshore windenergie. Windparkmanager Edwin Janssen (Eneco) verzorgde ondertussen voor de 500 opvarende gasten een presentatie over het park.

De Noord-Hollandse Energy Board en Eneco, eigenaar van windpark Prinses Amalia, maakten op zaterdag 25 augustus dankbaar gebruik van de gastvrijheid van DFDS Seaways. Jaap Bond (voorzitter Energy Board en gedeputeerde Duurzame Energie bij de provincie Noord-Holland) en Pieter Tavenier (Eneco, Directeur Offshore Windenergie) sloegen de handen ineen en organiseerden een bijeenkomst voor een kleine groep gasten met als doel het bespreken van concrete kansen op het gebied van Offshore windenergie.

Sprekers waren dan ook, naast de heren Bond en Tavenier, Albert van der Hem (Energy Valley) en Cees van Duyvendijk (Maritieme Campus Nederland). Van der Hem legde bloot welke kansen er in Noord-Holland, maar ook daarbuiten, te benoemen zijn voor met name het MKB. Zijn belangrijkste pleidooi was voor een testveld, waarbij het gebied voor de kust van Bergen nadrukkelijk in beeld is. Van Duyvendijk ging met name in op onder-

wijs en onderzoek. Hij benadrukte het belang van goed geschoolde werknemers, aansluiting bij de markt en de kennis die er al is in de regio op dit moment.

Onder de aanwezigen waren een aantal wethouders van Noord-Hollandse kustgemeenten (Zandvoort, Velsen, Heemskerk, Bergen, Zijpe, Den Helder), het ministerie

van EL&I, de gedeputeerde RO van de provincie Noord-Holland en vanuit het bedrijfsleven directie en bestuur van bijvoorbeeld Ballast Nedam, Peterson SBS en ECN. Voor een belangrijk deel 'believers', maar er werden toch ook kritische vragen gesteld. Vragen over de windparken zelf en het uitzicht vanaf het strand onder andere, maar ook vragen over ketenontwikkeling en toeleveranciers vanuit bijvoorbeeld Noord-Holland. Waar liggen die kansen dan concreet? Scherpe vragen, met goede antwoorden, door een groep die in ieder geval als belanghebbend omschreven kan worden.

De twee gastheren werden bevraagd naar hun ervaringen tijdens de kennisbijeenkomst. Jaap Bond: 'De Energy Board is een samenwerkingsverband tussen de overheid, bedrijven en onderzoeksinstituten in Noord-Holland, met als doel: economische ontwikkeling in de duurzame energiesector. Offshore wind is een pijler van belang in die sector, zo blijkt ook vandaag weer uit

de presentaties die we kregen. Ik ben dan ook erg blij dat vertegenwoordigers vanuit alle drie de sectoren aanwezig waren vandaag. Zo kun je ook écht met elkaar in gesprek, en partijen zo met elkaar verbinden, dat is nu precies één van de manieren waarop de Energy Board opereert. En dat je niet weg kunt zelfs al zou je het willen, tja, dat is een aardige bijkomstigheid als je een bijeenkomst organiseert op volle zee.'

Pieter Tavenier beaamt dat partijen op deze manier bij elkaar brengen erg doeltreffend is: 'Wat je ziet is dat men procedures soms zo inricht dat ze op papier wel werken, maar in de praktijk onhandig kunnen uitpakken. Ik vertelde al dat we nu te maken hebben met windmolens die bij de start van de aanvraag state of the art zijn, maar tegen de tijd dat we mogen gaan bouwen al redelijk verouderd. Dat is onwenselijk, en het herzien van het vergunningen- en subsidietraject zou hiervoor een oplossing bieden. Het rijk was vandaag ook vertegenwoordigd, en nam actief deel aan de discussie. Dat is absoluut nodig, dat gesprek met elkaar.'

Forse groei noordelijke energiebranche geeft boost aan economie en arbeidsmarkt

Dat de energiesector in Noord-Nederland de afgelopen jaren fors is gegroeid, was al duidelijk. Dankzij de Energiemonitor, een onderzoek naar de energiebranche in de provincies Groningen, Drenthe, Fryslân en Noord-Holland Noord, weten we nu ook hoe fors. Tussen 2000 en 2010 groeide het aantal banen met bijna 18 procent, wat maar liefst twee keer zoveel is als landelijk. Ook het aantal energiebedrijven nam zeer sterk toe: met maar liefst 83 procent.

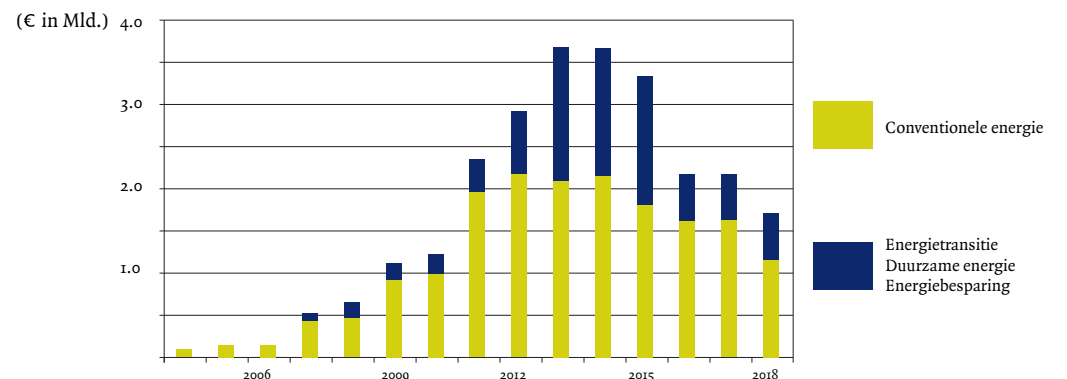
Het is niet verwonderlijk dat de Energy Valley regio het zo goed doet. Noord-Nederland heeft een lange traditie als het gaat om aardgas, en nog steeds vindt vrijwel de gehele Nederlandse gaswinning op land plaats in het Noorden. Maar ook op het gebied van elektriciteit is het Noorden een belangrijke energieleverancier. Van de Nederlandse centrale elektriciteitsproductie vindt 20 procent in het Noorden plaats.

Naast hofleverancier voor conventionele energie wordt ook ruim een kwart

van alle Nederlandse duurzame energie geproduceerd in de Energy Valley regio. Op het gebied van windenergie en groen gas/biogas is het Noorden zelfs goed voor meer dan een derde van de nationale productie. Daarmee levert de regio een stevige bijdrage aan het behalen van de Nederlandse klimaatdoelstellingen.

Banen

Uit de Energiemonitor, die is uitgevoerd in opdracht van de stichting Energy Valley en de Regio Groningen-Assen, blijkt ook de verdeling van de

banengroei over de provincies. De grootste banengroei vond plaats in Groningen (35%), Fryslân (34%) en de Regio Groningen-Assen (28%). In totaal komt het aantal banen in de energiesector in de Energy Valley regio in 2010 uit op ruim 22.500.

Investerings

Het totaal aan energie-investeringen in de Energy Valley regio tussen 2004 en 2018 bedraagt 26 miljard euro. Daarvan

zal ruim 75 procent de komende jaren plaatsvinden. Het aandeel duurzame investeringen neemt daarbij sterk toe: zeker 8 miljard euro betreft directe investeringen in duurzame energie en energiebesparing.

Meer lezen?

Wilt u het hele rapport lezen, download deze dan via www.energyvalley.nl/downloads/energiemonitor

Windenergie is een hot topic in het Noorden. Dat bleek maar weer eens tijdens de Global Wind Day op 15 juni. De Nederlandse Wind Energie Associatie - NWEA - die het evenement jaarlijks organiseert, koos dit jaar voor Groningen. Een mooie kans voor de bijna 400 bezoekers om kennis te maken met de potentie van de Energy Valley regio op het gebied van windenergie.

Wervelende winddag zet Noorden op de kaart

De dag begon in alle vroegte met een tour door de Eemshaven, waar zeker dertig mensen aan deelnamen. Per bus en per boot - de befaamde tocht 'Zout aan de broek' van Groningen Seaports - werden zij rondgeleid langs alle grote (wind)energieprojecten die daar gerealiseerd worden.

In de Groningse Oosterpoort ging het vanaf lunchtijd verder. Na het welkomstwoord van gedeputeerde William Moorlag en het openingswoord van NWEA-directeur Jaap Warners, werd het programma opgesplitst in twee thema's: wind op land en wind op zee.

Tijdens de paneldiscussie over Wind op Zee stonden de kansen voor werkgelegenheid en de markt centraal. Deelnemers aan het panel waren de Groningse gedeputeerde Wilma Mansveld, dhr. Barton (RWE), dhr. Van Zuijlen (FLOW),

dhr. Elsevier van Griethuysen (Ballast Nedam) en dhr. Peter (Groningen Seaports) stonden. De paneldiscussie stond onder leiding van Pieter Sijpersma, hoofdredacteur van Dagblad van het Noorden.

De discussie over Wind op Land ging met name over draagvlak. De panelleden daar waren de Groningse gedeputeerde William Moorlag, wethouder Engelvaart van de gemeente Dreonten, E. Bots (Windunie), J. van der Sande

(Energy FFWD), R. Koopal van Feriening Fryske Doarpsmûnen en G. Bosch (Bosch & Van Rijn). De discussie stond onder leiding van Arjen Boesveld, voorzitter van De NWEA-commissie PR. Conclusie was dat er open - en vooral tijdig en duidelijk - gecommuniceerd dient te worden over plannen voor windparken op land.

Na de pauze was het tijd voor de workshops. De bezoekers konden kiezen om

aan te schuiven bij 'Nieuwe regelgeving Radar', 'Wind op zee- Green Deal en Innovatietafel' en 'Windenergie op waterkeringen'. De dag werd afgesloten met een inhoudelijk debat tussen Liesbeth van Tongeren (GroenLinks), Tjeerd van Dekken (PvdA) en Paulus Jansen (SP) en uiteraard het publiek over de windenergieambities van Nederland en hoe deze te bereiken. Ook hier waren leefbaarheid en draagvlak veelbesproken onderwerpen.

Open Winddag

Naast de winddag op 15 juni, hield de NWEA dit jaar op 16 juni voor het eerst de Open Winddag waarop 22 turbine-eigenaren in de provincies Utrecht, Noord-Holland en Fryslân hun molens opensteden voor het publiek. Er kwamen zo'n 100 mensen op de Open Winddag af.

AGENDA

11 SEPTEMBER	Groen Gas BBQ	Kasteel Nienoord, Leek
12 SEPTEMBER	Symposium Off shore wind energy	MARIKO, Leer
13 SEPTEMBER	'Battery running low. The Future of New Energy in Europe'	Huis van de Nederlandse Provincies, Brussel
18-22 SEPTEMBER	HUSUM WindEnergy congress	Messe Husum & Congress, Husum
20 SEPTEMBER	Kick-off Energy Acedemy Europe, Energy College & Entrance	Rijksuniversiteit Groningen
8 OKTOBER	Startbijeenkomst 'European North Sea Energy Alliance'	Forum Alte Werft, Papenburg
10 OKTOBER	Netwerkbijeenkomst programma Slim met water en energie	Leeuwarden
11-12 OKTOBER	Business plus Messe Oldenburg	Oldenburg
15 OKTOBER	Energy Valley Platform: Energie en recht	Locatie volgt
15-28 OKTOBER	Beter Bezig Huis	Leeuwarden
17-18 OKTOBER	5e Nedersaksische Energiedagen	Kaiserpfalz, Goslar
18 OKTOBER	Startbijeenkomst Interregproject Groen Gas Nederland-Duitsland	Locatie volgt
23-25 OKTOBER	Euroforum: 'To a European gas market. The road to a single market'	Pullman Berlin Schwarzerhof, Berlijn
19-20 NOVEMBER	Pipeline Symposium 2012	TUV Nord Akademie, Hamburg
21-23 NOVEMBER	Energy Delta Convention	Martiniplaza, Groningen
20 DECEMBER	Symposium Fryslân geeft energie	Wolvega

Energy Valley Platform

Dé netwerkclub voor de energiesector

Het Energy Valley Platform is dé netwerkclub en informatiebron voor de noordelijke energiesector. Bent u ondernemer of werkzaam bij een kennisinstelling of overheidsinstantie? Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in de Energy Valley regio en meepraten én -denken? Word dan lid!

Exclusief voor leden worden regelmatig bijeenkomsten georganiseerd of kortingen geboden op andere relevante energiebijeenkomsten waar Platformleden elkaar ontmoeten om kennis in te winnen en te delen. De bijeenkomsten van het Energy Valley Platform zijn gratis toegankelijk en gekoppeld aan actuele ontwikkelingen in de Energy Valley regio.

Wordt u lid, dan maakt u deel uit van breed netwerk van energiepartijen, ontvangt u informatie over energieontwikkelingen, beleid, subsidie- en financieringsopties, profileert u uw organisatie op de website van Energy Valley, krijgt u gratis toegang tot of korting op evenementen en uitnodigingen voor handelsmissies en exportreizen.

Wilt u meer weten of u aanmelden, ga dan naar www.energyvalley.nl of neem contact op met Debby Huizer via 050-7890010.

PLATFORMLID

Roel Swierenga van Hanze Development ontwikkelt markt voor duurzaamheid

Wat doet Hanze Development?

'Wij zijn gespecialiseerd in cleantech development: nieuwe innovatietechnologie voor een duurzame toekomst. Wij helpen klanten om hun markt te ontwikkelen: van conceptontwikkeling en projectmanagement tot de organisatie van evenementen zoals de Hansa Green Tour.'

Wat hebben jullie met energie?

'Hoewel we niet zonder energie kunnen, mag het allemaal wel wat duurzamer. Wij maken ons sterk voor een duurzame economie en helpen klanten met het aanjagen van initiatieven op het gebied van duurzame energie zoals elektrisch rijden of groen gas.'

Wat is uw stoutste droom op zakelijk gebied?

'Het realiseren van onze 'Zeeboerderij', een concept om oud verwaarloosd vastgoed een nieuwe bestemming en een duurzaam tweede leven te geven. We willen een gesloten zwembad omtoveren in een energieproducerende viskwekerij en experience centre waar bezoekers onder andere kunnen zwemmen tussen tropische productievissen.'

Waarom bent u lid van het Energy Valley Platform?

'Omdat we het belangrijk vinden om kennis met elkaar te delen, elkaar te inspireren en zo bij te dragen aan de duurzame groei van Noord-Nederland als energieregio.'

Wat zijn uw wensen voor de komende vijf jaar?

'We willen zelf het goede voorbeeld geven door volledig over te stappen naar duurzame mobiliteit, onnodig woon-werkverkeer terug te dringen door het nieuwe werken te omarmen en de huidige kantoorvoorzieningen te vervullen voor een energieproducerend kantoor.'

PLATFORMLID

Onno de Jong, Havenmeester Groningen Airport Eelde

Wat is uw relatie met energie?

'Energie is een van de aspecten waar we in het Green Sustainable Airports(GSA) Project scherp naar kijken. Het GSA is een initiatief van Groningen Airport Eelde en wordt samen met de Provincie Drenthe die als Lead Partner optreedt, uitgevoerd. Binnen het project wordt gekeken hoe we het gebruik van energie en andere grondstoffen kunnen beperken of andere energiebronnen kunnen toepassen die minder belastend zijn voor het milieu.'

Waar wilt u over vijf jaar staan?

'Groningen Airport Eelde wil haar processen over vijf jaar zo veel mogelijk 'vergroend' hebben. Dat betekent efficiënt omgaan met grondstoffen, processen constant optimaliseren en alternatieven zoeken en bieden om bijvoorbeeld brandstofverbruik van vliegtuigen te beperken.'

Waarom bent u lid van het Energy Valley Platform?

'Energy Valley heeft een grote toegevoegde waarde op kennis gebied van onder andere duurzaamheid en energie. Energy Valley heeft de luchthaven

ook ondersteund in de duurzaamheidsaspecten voor de baanverlenging en de selectie van de biedingen.'

Wat hebt u andere Platformleden te bieden?

'Door ons internationale netwerk onder andere vanuit het GSA project met deelnemers rondom de Noordzee-regio, kunnen wij plaats bieden aan ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid. Niet alleen op of om de luchthaven maar ook in de vorm presentatie van producten, ontwikkelingen of onderzoek bij de partners en tijdens onze workshops.'

Hoe wilt u uw bedrijf de komende vijf jaar verder verduurzamen/vergroenen?

'Een eerste start is onder andere gemaakt met de duurzame baanverlenging en glijvluchten, maar dat is nog maar het begin. Meerdere glijvluchtroutes, maar ook GPS naderingen kunnen veel brandstof besparen. Het onderzoeken van energiebesparende maatregelen van vliegtuigen tijdens hun verblijf op de luchthaven is een ander belangrijk speerpunt.'

Energy Valley Platform

Dé netwerkclub voor de energiesector

Het Energy Valley Platform is dé netwerkclub en informatiebron voor de noordelijke energiesector. Bent u ondernemer of werkzaam bij een kennisinstelling of overheidsinstantie? Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in de Energy Valley regio en meepraten én -denken? Word dan lid!

Exclusief voor leden worden regelmatig bijeenkomsten georganiseerd of kortingen geboden op andere relevante energiebijeenkomsten waar Platformleden elkaar ontmoeten om kennis in te winnen en te delen. De bijeenkomsten van het Energy Valley Platform zijn gratis toegankelijk en gekoppeld aan actuele ontwikkelingen in de Energy Valley regio.

Wordt u lid, dan maakt u deel uit van breed netwerk van energiepartijen, ontvangt u informatie over energieontwikkelingen, beleid, subsidie- en financieringsopties, profileert u uw organisatie op de website van Energy Valley, krijgt u gratis toegang tot of korting op evenementen en uitnodigingen voor handelsmissies en exportreizen.

Wilt u meer weten of u aanmelden, ga dan naar www.energyvalley.nl of neem contact op met Debby Huizer via 050-7890010.

PLATFORMLID

Roel Swierenga van Hanze Development ontwikkelt markt voor duurzaamheid

Wat doet Hanze Development?

'Wij zijn gespecialiseerd in cleantech development: nieuwe innovatietechnologie voor een duurzame toekomst. Wij helpen klanten om hun markt te ontwikkelen: van conceptontwikkeling en projectmanagement tot de organisatie van evenementen zoals de Hansa Green Tour.'

Wat hebben jullie met energie?

'Hoewel we niet zonder energie kunnen, mag het allemaal wel wat duurzamer. Wij maken ons sterk voor een duurzame economie en helpen klanten met het aanjagen van initiatieven op het gebied van duurzame energie zoals elektrisch rijden of groen gas.'

Wat is uw stoutste droom op zakelijk gebied?

'Het realiseren van onze 'Zeeboerderij', een concept om oud verwaarloosd vastgoed een nieuwe bestemming en een duurzaam tweede leven te geven. We willen een gesloten zwembad omtoveren in een energieproducerende viskwekerij en experience centre waar bezoekers onder andere kunnen zwemmen tussen tropische productievissen.'

Waarom bent u lid van het Energy Valley Platform?

'Omdat we het belangrijk vinden om kennis met elkaar te delen, elkaar te inspireren en zo bij te dragen aan de duurzame groei van Noord-Nederland als energieregio.'

Wat zijn uw wensen voor de komende vijf jaar?

'We willen zelf het goede voorbeeld geven door volledig over te stappen naar duurzame mobiliteit, onnodig woonwerkverkeer terug te dringen door het nieuwe werken te omarmen en de huidige kantoorvoorzieningen te vervullen voor een energieproducerend kantoor.'

Onno de Jong, Havenmeester Groningen Airport Eelde

Wat is uw relatie met energie?

'Energie is een van de aspecten waar we in het Green Sustainable Airports(GSA) Project scherp naar kijken. Het GSA is een initiatief van Groningen Airport Eelde en wordt samen samen met de Provincie Drenthe die als Lead Partner optreedt, uitgevoerd. Binnen het project wordt gekeken hoe we het gebruik van energie en andere grondstoffen kunnen beperken of andere energiebronnen kunnen toepassen die minder belastend zijn voor het milieu.'

Waar wilt u over vijf jaar staan?

'Groningen Airport Eelde wil haar processen over vijf jaar zo veel mogelijk 'vergroend' hebben. Dat betekent efficiënt omgaan met grondstoffen, processen constant optimaliseren en alternatieven zoeken en bieden om bijvoorbeeld brandstofverbruik van vliegtuigen te beperken.'

Waarom bent u lid van het Energy Valley Platform?

'Energy Valley heeft een grote toegevoegde waarde op kennis gebied van onder andere duurzaamheid en energie. Energy Valley heeft de luchthaven ook ondersteund in de duurzaamheidsaspecten voor de baanverlenging en de selectie van de biedingen.'

Wat hebt u andere Platformleden te bieden?

'Door ons internationale netwerk onder andere vanuit het GSA project met deelnemers rondom de Noordzeeregio, kunnen wij plaats bieden aan ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid. Niet alleen op of om de luchthaven maar ook in de vorm presentatie van producten, ontwikkelingen of onderzoek bij de partners en tijdens onze workshops.'

Hoe wilt u uw bedrijf de komende vijf jaar verder verduurzamen/ vergroenen?

'Een eerste start is onder andere gemaakt met de duurzame baanverlenging en glijvluchten, maar dat is nog maar het begin. Meerdere glijvluchtroutes, maar ook GPS naderingen kunnen veel brandstof besparen. Het onderzoeken van energiebesparende maatregelen van vliegtuigen tijdens hun verblijf op de luchthaven is een ander belangrijk speerpunt.'

PLATFORMLID

hier eventueel derde Platformlid

